

The Early Modern Ottomans: Remapping the Empire

der. Virginia Aksan ve Daniel Goffman

Cambridge: Cambridge University Press, 2007. 376 sayfa.

V. Aksan ile D. Goffmann'ın derlediği *The Early Modern Ottomans*'i, adıyla altbaşlığını da işin içine katarak, farklı noktalardan tartışmak, eleştirmek gerekir. Hacimli denilebilecek bu derlemenin biçimsel, dışsal öğeleriyle ilgili bir-iki değiniden sonra, içeriğini ele alacağım. Kuşku yok ki, her bir yazarın (toplamda « 12 ») katkısını – ki bunların birçoğu Osmanlı tarihyazımındaki yeni yönelimlerin önemli örnekleri olsalar da, tam bir bütünlük oluşturuyorlar –, bir kitap eleştirisi çerçevesinde, tek tek ele almak kolay değil. Bu yüzden, her ne kadar öznel bir seçim gibi gözükse de, derleyicilerin belirlediği bölüm başlıklarını izlemek yoluyla, tekil konuları eleştiriye açmak yerine ana eğilimleri sorgulamayı deneyeceğim.

Kitap, yazarlarla ilgili bilgiler sayfası (E. Eldem dışında hepsi Kuzey Amerika kıtasındaki yüksek öğrenim kurumlarından), derleyicilerin giriş yazısı ve makaleler dışında, bir haritayı (!), P. Brumett ile S. Hamadeh'in makalelerinin çizimlerini, uzun bir kaynakçayı (s. 313-52) ve en sonda da kişi, yer ve kavramlar bileşik dizinini (s. 353-63) kapsıyor.

Her ne kadar *remapping* neolojisini, haritayı yeniden çizmek düz-anlamıyla ele almak safdillik olacaksa da kitapta, Osmanlı İmparatorluğu'nun *Early Modern*, Türkçesiyle erken çağcıl Dünya'da, söz konusu bu oldukça yeni dönemlendirmenin getirdiği yeni arayışlar çerçevesinde, nereye/lere oturduğu yeni haritalarla gösterilmesi – 1994 İnalçık derlemesinin, siyasi coğrafya temelinde bile eksik bir haritasını koymak yerine – beklenirdi. Derleme kitaplarında kaynakçanın nasıl sunulacağı çetrefilli bir konu. Elimizdeki örnekte, anlaşılan o ki, derleyiciler, makalelerin dipnotlarını doğrudan kaynakçaya aktarma yoluna gitmişler. Böyle bir seçim, özellikle her türlü Osmanlı arşivine yabancı okuyucularda, Osmanlı erken çağcıl dönemiyle ilgili birincil önemdeki arşiv malzemesinin, BOA'daki birkaç Maliyeden Müdevver cilt veya bazı Ecnebi Defterlerinden ibaret olduğu sanısını ya da, örneğin Derrida'nın, makalelerden birinde öylesine verilen *Archive Fever* adlı yapıtının derlemenin sorunsallarıyla doğrudan ilgisi varmış izlenimini uyandıracaktır. Belki, daha kısa, bununla birlikte erken çağcılık ve Osmanlılar sorunsalına odaklı derli toplu bir kaynakça daha yerinde olmaz mıydı? Dizin de benzer bir eleştiriye açık: değişik yazarların, birbirinden ilgisiz konulardaki yazılarında, en azından, kavram ve nesnelereki süreklilikleri (*modernity*) veya farklı kullanımları (*early mo-*

dern, premodern) daha iyi izlettirecek, oluntusal, hatta rastgele, özel isimlerden (Actium savaşı [M.S. 31], Gübgüoğlu Ailesi, İncirli Köyü, Neşe Kadın) ayrı, ayrıntılı bir kavramlar dizini hazırlanabilirdi. Kitabın sunumuna yönelik bu eleştiriler, aslında metinlerin hazırlanması sırasındaki dağınıklığın bir sonucu olarak görülebilirdi (derleyicilerden Goffman'ın o günlerde geçirdiği rahatsızlık da anımsanmalı). Ancak sorun galiba tasarımın tohumlarında.

Giriş yazısında, derleyiciler, Ortaçağ tanımının bütünüyle Avrupa-merkezci bir bakışın aracı olduğunu vurgulayarak, tarih biliminde dönemleştirmenin önemine vurgu yapıyorlar. Ne var ki, Osmanlılar'a bitıştirmek üzere ödünç aldıkları erken çağcıl dönem (kabaca XVI-XVII yy.lar) araç-zaman dilimi için benzer hatta daha derin bir sorgulamaya gitmiyorlar. Belli ki, böyle bir tasarımın amacı, daha çok Anglo-Amerikan üniversitelerinde Ortaçağ ile Sanayi Devrimi arasındaki dönemi yeni sorunsallarla (cinsiyet, zihniyet, maduniyet vd.) ele almak sonucu beliren ve kendini önceki tarihyazımı örüntülerinden ayıştırmak üzere bu yaftayı üreten, benimseyen erken çağcılclar arasına (*early modernists*), aynı üniversitelerde Osmanlılar'ı bu sorunsallarla inceleyen araştırmacıları da katmak. Bu yüzden, kendisi yeterince tanımlanmamış, keyfi bir yükleme (Osmanlılar) nesneselleştirilmemiş erken çağcıl olarak belirlenen süremsellik sanki bu işlemin ön-koşulu olan gerekli türsel özdeşlikler – yerlem, iktisadî etmenler, toplumsal süreçler birliktelikleri– kurulmuş gibi yamanmış.

Kitaba katkıda bulunanların metinlerinde de, yukarda değinilen kaygılara pek yer verilmemiş. *Mapping the Ottoman World* isimli birinci kısımda, P. Brumett'in, "Imagining the early modern Ottoman space, from world history to Piri Reis" başlıklı uzun bir metni var. Yazar, erken çağcıl Dünya'da, Batı'da ve Osmanlılar'daki yeni mekan ve sınır tasavvurlarını ele alıp, bunların haritacılıktaki etkilerine değinmiş.

Limits to Empire isimli ikinci bölümde, bilindik siyasi tarih nesnelere dört ayrı makaleye konu olmuş: Daniel Goffman, "Negotiating with the Renaissance state: the Ottoman Empire and the new diplomacy"; Gábor Ágoston, "Information, ideology, and limits of imperial policy: Ottoman strategy in the context of Ottoman-Habsburg rivalry"; Molly Greene, "The Ottomans in the Mediterranean" ve Virginia H. Aksan, "Military reform and its limits in a shrinking Ottoman world, 1800–1840".

Üçüncü bölüme, (*Evocations of Sovereignty*), Douglas A. Howard "Genre and myth in the Ottoman 'Advice for Kings' literature" ve Baki Tezcan,

“The politics of early modern Ottoman historiography” isimli makaleleriyle katılmış.

Bir sonraki bölümde, *Boundaries of Belonging*, dört kısım var : Najwa Al-Qattan, “Inside the Ottoman courthouse: territorial law at the intersection of state and religion”; Leslie Peirce, “The material world: ideologies and ordinary things”; Edhem Eldem “Urban voices from beyond: identity, status and social strategies in Ottoman Muslim funerary epitaphs of Istanbul (1700–1850)” ve Dina Rizk Khoury “Who is a true Muslim? Exclusion and inclusion among polemicists of reform in nineteenth-century Baghdad”. Son, beşinci bölümde (*Aesthetics of Empire*) de, Shirine Hamadeh'nin “Public spaces and the garden culture of Istanbul in the eighteenth century” başlıklı, 2008'te yayınlanan kitabının derli toplu bir özeti niteliğindeki uzunca makalesi var. Görüldüğü üzere metinler Rönesans'tan ve Tanzimat sonrasına dek uzanan, uzun – ve de erken çağcılığı hayli aşan – bir zaman dilimini kapsıyor. Zarf ile mazruf anlaşılan birbirini pek tutmuyor.

Bölüm başlıklarının büyük çoğunluğunda, hem siyasî hem de tasavvurî/temsîlî coğrafya kavramlarına gönderme yapılıyor. Metinlerin yazarları, ağırlıklı olarak, erillik / dişlilik, özel alan / kamusal alan, zıtlıklarının erken çağcıl Dünya'da olduğu gibi Osmanlı İmparatorluğu'nda da hangi biçimlerde üretildiklerini sorguluyorlar. P. Brumett (haritaların Batı'da, Rönesans'tan bu yana ki askerî ve ticarî yönlerine değinilmemiş ve bu yüzden iki uygarlık biriminin karşılaştırması eksik kalmış), G. Ağoston (Osmanlı Devleti'nin Batı'daki benzerleri gibi, bilgilenmeyi etkin yönetimin önemli bir koşulu saydığını vurguluyor), L. Peirce (Osmanlı'da bireyin maddeyle ilişkisini sorguluyor, Batı'yla benzerlikleri ve bazen ayrımları gösteriyor), E. Eldem (Osmanlı toplumunda sosyo-ekonomik sınıf ayrımlarının mezar taşlarında yeniden üretilme biçimlerini sorgularken, Batı'daki benzer stratejilere işaret ediyor) ve S. Hamadeh (kamusal alanın iki uygarlık biriminde de – sosyo-ekonomik sınıf ayrımlarını pek de deşmeden – benzer biçimlerde üretildiğini gösteriyor), Batı ve Osmanlı toplumlarında çağcılılaşmanın benzeşen yönleri üzerinde duruyor. D. Goffman (XV. yy.da İtalya'da ikâmet elçiliklerinin kurulmasında Osmanlı İmparatorluğu'nun rolünden söz ederken) Osmanlı Devleti'nin Avrupa'da siyasi aktör olarak yerinin yeteri kadar vurgulanmamış olduğunu vurgularken, aslında alanın dışındaki erken çağcılıcı Osmanlı uygarlığını daha fazla hesaba katmaya davet ediyor. Aynı hamlenin öteki yüzü ise, aynı uygarlığın tekilliğini vurgulayarak, her türlü karşılaştırmanın geçersiz olacağını varsayan bir tarihyazımının

sınırlarına işaret etmektir². Bu iş ise farklı bir mesai gerektiriyor: Osmanlı İmparatorluğu'nun, uygarlığının, sınırları iyi tanımlanmış karşılaştırma sistemleriyle diğer siyasi-iktisadî birimlerle (Rusya [ve Orta Asya], Hindistan, Çin havzalarınınkiler hep gözönünde tutularak ve doğru dönemlendirmeler çerçevesinde) homolojik benzerliklerinin ve – varsa – kategorik benzemezliklerinin ortaya konması, belki daha geçerli ve daha yerinde bir *remapping* işinin önünü açar.

Güneş Işıksel

Islamic Maritime Law: An Introduction

Hassan S. Khalilieh

Leiden: E. J. Brill, 1998. xxı+202 pages.

In general, the inclusion of the word “introduction” in book titles adds an unpretentious flavor. Khalilieh's *Islamic Maritime Law: An Introduction*, makes one think that this is not necessarily always the case, especially when the book introduces the reader to a hitherto unstudied field. In such cases, the word “introduction” should not be taken at face value, but rather be considered to indicate the pioneering character of the study. This is exactly the case with the book we are examining here, as it opens up a totally new research area which has received little attention from (legal) historians till now.

The book, published in 1998, is based on the author's PhD thesis, which he defended at Princeton University in 1995. As the title suggests, the author takes Islamic maritime law as his focal point and studies the topic in detail throughout the introduction, six chapters and conclusions.

In the introduction, the author familiarizes the reader with the specificities of the topic, research questions, sources and methods. Here, the author criticizes the view that the classical Islamic world feared the sea and argues that the negative attitude of certain caliphs and jurists should not be interpreted as the Islamic world's categorical aversion to the sea. Nevertheless, he admits

2 D. Howard'ın – her nasılsa bu derlemede yer bulmuş – makalesinin kestirmeci son paragrafi ne demek istediğimizi anlatacaktır: “[...] The printing press, [...], European investment in long-distance trade, [...] the scientific method, the beginnings of industrial revolution [...] With these notions Ayn Ali and other writers of advice for kings shared little in common?”. Öyle midir gerçekten? Fuad Köprülü'nün mirası halen tepemizde asılı duruyor.